

KIRJA-ARVIO:

KENTILTÄ KRIITTISIIN KYSYMYKSIIN

Laaksonen, Pekka & Knuutila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) 2004: Kenttäkysymyksiä. Kalevalaseuran vuosikirja 83. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 371 s.

Helena Saarikoski

Kenttäkysymyksiä on ensi näkemältä hajanainen ja rönsyilevä kirjoituskokoelma, jota lukiessa kuitenkin moni kiinnostava juoni alkaa punoutua. Noin puolet kirjan kirjoituksista kuvaa ja tulkitsee sitä, millaisten kysymysten johdattamina tietomme vanhasta kansankulttuurista ovat karttuneet. Suuri paino on viime sodan aikaisella ja sen jälkeisellä itä- ja rajakarjalaisen perinteen tallennuksella. Marja-Liisa Keinäsen artikkeli metsäsuomalaisten kulttuurin tutkimuksesta on jonkinlainen tiivistetty pienoiskuva siitä kansallisen (ja miesvaltaisen) identiteetin rakennustyöstä, jonka aineksina tutkijat ja muut kulttuuri-ihmiset ovat kansankulttuuria eri aikoina käyttäneet. Tutkijan ja tutkittavien ihmisten ja kulttuurien suhteita koskevat kysymykset ovat kirjan keskeisin aihe ja annettava, liikkuvatpa kirjoittajat niitä pohtimassa Vienassa tai Inkerissä, Vietnamsissa, Bengalissa tai Costa del Solilla.

REFLEKSIO JA REPRESENTAATIO

Seppo Knuutilan sanoman mukaan ”kuvaukset aineistoina ja tutkimustuloksina ovat olemassa vain suhteessa siihen, mitä on havaittu, kysytty ja haluttu tietää”, tai toisin sanoen, vaikka millaisista teksteistä tahansa voidaan nykyisen kulttuurintutkimuksen käsityksen mukaan konstruoida tutkimusaineistoja, niin mitkään tekstit eivät ole aineistoja ennen kuin ne on tutkimusasetelmassa konstruoitu aineistoiksi. Tätä on kirjassa havainnollistettu erinomaisella tavalla julkaisemalla kaksi vanhaa kansanelämän kuvausta nykytutkijoiden kirjoittamissa tulkintakehyksissä.

Tuntemattoman tekijän kirjoitus vanhasta Tuutarista 1800-luvun alusta julkaistaan jopa kahden johdannon valaisemana. Sulo Haltsonen paikallisti kauan etsimänsä käsikirjoituksen vuonna 1956 Venäjän tiedeakatemian arkistossa A. J. Sjögrenin paperien joukossa. Haltsonen on aikanaan laatinut siitä perusteellisen läh-

dekrittisen selvityksen, joka pohtii myös Sjögrenin osuutta kirjoituksen tallentajana – ja lähdeään kiittämättömänä hyväksikäyttäjänä tutkimuksessaan. Arno Survo tarkastelee nykytutkimuksen kriittisestä näkökulmasta tekstin tekijyyden, auktorin, ja kirjoittajan, ”kentän” auktoriteetin ongelmaa. Tuutarilaisen käsikirjoituksen kohdalla esiin nousevat näin etnografisen ja kansanomaisen kirjoittamisen, representaation, eritasoiset kysymykset.

Sen sijaan rajakarjalaisen muistitiedon ja perinteen ahkeran kirjaajan, opettaja Lyyli Homeen (1901–1982) kansanlääkinnän kuvaus, jota muuten lukee myös kuvausratkaisuiltaan kiinnostavana kirjoituksena, on kehystetty Ulla Pielan elämäkerällisellä artikkelilla. Hämmästyttävä henkilö Lyyli Home on ansainnut lämmöllä ja kunnioituksella kirjoitetun mutta ristiriitoja ja vaikeuksiakaan kaihtamattoman muotokuvansa, samoin toinen tieteen työn sankaritar Helmi Helminen (1905–1976), josta Irma-Riitta Järvinen kertoo artikkelissaan. Keskeiseksi kenttäkysymykseksi nousee kuvaajan suhde kuvaamiinsa ilmiöihin ja hänen tilaisuutensa ja motiivinsa tallennusten tekemiseen, toisin sanoen kuvaajan refleksio eli heijastuminen kuvuksessa.

MISSÄ TUTKIJA NORMAALISTI ON

Vaikeaa rajaa antropologisen refleksiivisyyden vaatimuksen ja kartettavan oman navan tutkimisen välillä käy Antti Karisto laajassa artikkelissaan, joka kokoaa oma-kohtaiseksi kenttäkokemusten pohdinnaksi monet kirjan tärkeistä teemoista.

Karisto tiivistää hauskaasti sen menneen asenteen kenttään, jota kirja kokonaisuudessaan pyrkii purkamaan: ”Aikaisemmin ajateltiin, että kenttä on jossakin muualla kuin missä tutkija normaalisti on.” Toiseuden, ”vieraan kulttuurin” kuvaamisesta ja luomisesta kuvaamalla on tultu ääripäässä siihen, että kaikki etnografia käsitetään pohjimmiltaan autoetnografiaksi, tutkijan oman kulttuurin kuvaamiseksi.

Kokonaisvaltaisen, tyhjentävän empiirisen kuvauksen idea on haipunut vanhan empirismin myötä, kuten Seppo Knuutila tähdentää johdantoartikkelissaan. Tilalla on empiirisen, partikulaarisen tiedon fragmentaarisuus, kaiken aineiston ymmärtäminen aina jo tulkituksi, ja kaiken tulkinnan ja tutkimustiedon osittaisuuden ja tilanteisuuden tunnustaminen. Paradoksaalisesti mitä intensiivisempää empiirisen aineiston kokoaminen kentällä on, sitä monimutkaisemmaksi ja moniäänisemmäksi ja samalla aukollisemmaksi ja ristiriitaisemmaksi kuvaus käy, ei suinkaan järjestelmällisemmäksi ja aukottomammaksi, kuten Knuutila osoittaa monin esimerkein.

ITSEREFLEKSION RAJAA JA RAJATTOMUUTTA

Jyrki Pöysän sanoin nykyisen käsityksen mukaan ”*kenttä* ei ole mikään paikka vaan tutkijan ja tutkimuksen kohteeksi asetettujen ihmisten välinen suhde”. Näin ollen kenttä ei myöskään ole tulkinnasta ajallisesti tai asiallisesti erillinen vaihe tutkimuk-

sessä, vaan kentän luominen edellyttää jo tutkijan tulkinnan tutkimuskohteesta. Tutkijaa ei voida tutkimusapparaattina eriyttää tutkittavasta kohteesta: kentällä, vierassa paikassa ollessaan tutkija on itsekin osa tutkimuksensa kenttää. Hänen tutkimuskohteina havaitsemansa ilmiöt ovat hänen havaintojaan. Karistoa vastaan voi käydä väittämään, kun hän kiistää tutkimansa ilmiön olemassaolon ”tietenkään” riippuvan siitä, tekeekö hän siitä tutkimusta vai ei. Ellei tutkija ole tutkimuskysymyksiin määritellyt tutkittavaa ilmiötä ilmiöksi, onko se ilmennyt tutkimukselle? Itserefleksio Kariston tarpeelliseksi määrittelemässä laajuudessa, oman paikan miettiminen ja sen pohtiminen, miten tutkijan minä ja hänen vuorovaikutuksensa tutkittavien kanssa on vaikuttanut aineiston laatuun, tuntuu sittenkin toissijaiselta sen rinnalla, että tutkija tiedostaa, millä tavalla hän on konstruoinut tutkimansa ilmiön tutkittavaksi.

Toisessa suunnassa Karisto rajaa valitsemansa minämuotoisen tutkimuskirjoittamisen merkityksen siihen, että se auttaa lukijoita arvioimaan tutkijan tekemiä valintoja ja sitä, miten tämän persoona on vaikuttanut aineistoihin ja tuloksiin. Miksi tutkijan ”hyvästä” itserefleksiosta osataan kirjoittaa asiallisesti perustellen, mutta ”liiallinen” itserefleksio on hyvin usein, muuallakin kuin Kariston kirjoituksessa, jotakin sellaista kuin narsismia, lukijoiden hierontaa, rehvastelua, ekshibitionismia? Jonkinlainen vastaus tuntuu kätkeytyvän jaksoon, jossa Karisto pohtii viisaasti tutkittavien ja tutkijan oikeutta omiin motiiveihinsa tutkimukseen osallistumisessa.

Itserefleksio ei olekaan siisti laatikko, joka heitetään tutkimuksen johdantolukuun vaan päättymätön, toivon mukaan laajeneva ja syvenevä kehä, jossa tutkija reflektoi reflektoimistaan, sen merkitystä ja tarkoitusta. *Kenttäkysymyksiä* voidaan nähdä yhtenä tasona tällaisella kehällä, pysähdyspaikkana, johon tutkijat ovat koontuneet katsastamaan omaa ja toistensa tutkimusta ajankohtaisten kriittisten kysymysten valossa.

Helena Saarikoski on folkloristiikan dosentti Helsingin yliopistossa.